

Jon Fosse

Jon Fosse se narodil v Haugesundu roku 1959.

Studoval sociologii, filozofii a literární vědu v Bergenu. V mládí byl rockovým kytaristou a novinářem na volné noze. Přednášel na Akademii tvůrčího psaní v Hordalandu. Většinu svého života se živil jako profesionální spisovatel. Píše jazykem nynorsk - druhým oficiálním norským jazykem. Debutoval v roce 1983 románem Červeně, černě (*Raudt, svart*) a od té doby napsal na třicet knih. Věnuje se románu, povídce, krátké próze, lyrice, dramatu, esejistice i dětské literatuře. Obdržel několik literárních cen a jeho knihy byly přeloženy do mnoha jazyků. Za dvojromán Melancholie I a II (*Melancholia I. – II.*) byl v roce 2001 nominován na prestižní Cenu Severské rady. Jeho hry byly postupně uvedeny na scénách po celé Evropě. Pracuje také jako překladatel. Spolu se spisovatelem Janem Kjærstadem vydával literární časopis BØK. Jako dramatik debutoval Fosse roku 1994 hrou A nikdy se nerozejdeme (*Og aldri skal vi skiljast*), kterou napsal v rámci Bergenského projektu pro Národní scénu v Bergenu. Následovaly hry Jméno (*Namnet*, 1995), Někdo přijde (*Nokon kjem til å komme*, 1996), Dítě (*Barnet*, 1996), Syn (*Sonen*, 1997), Matka a dítě (*Mor og barn*, 1997), Noc zpívá své písně (*Natta syng sine songar*, 1997) Jednoho letního dne (*Ein sommars dag*, 1997), Kytarista (*Gitarmannen*, 1997) a Sen o podzimu (*Draum om hausten*, 1998). O rok později vznikly hry Zatímco se stmívá a všechno černá (*Medan lyset går ned og alt blir svart*), Návštěva (*Besøk*) a Spinkej můj maličký (*Sov du vesle barnet mitt*). Z roku 2000 pocházejí hry Zima (*Vinter*) a Odpoledne (*Ettermiddag*). Mezi jeho nejnovější dramata patří Krásně (*Vakkert*, 2001), Variace na smrt (*Dødsvariasjonar*, 2001), Dívka na pohovce (*Jenta i sofaen* 2002), Lila (*Lilla*, 2003), Suzannah (*Suzannah*, 2004) a Sa-ka-la (2004).

Témata svých her nachází Fosse převážně v rodinných vztazích, což je patrné již ze samotných názvů. Pro jeho texty je charakteristický úzký okruh jednajících osob nazývaných většinou pouze křestními jmény, osobními zájmeny nebo dokonce jen rodinným označením. Fosseho zajímá především problém komunikace uvnitř rodiny. Jeho postavy spolu neustále hovoří, mnohdy však jde jen o prázdná klišé. Jejich repliky se navíc míjejí a často se zdá, že na sebe vzájemně nereagují.

Fosseho základní výrazovou formou je lyrika, která se promítá i do jeho dramát. Jeho hry jsou komponovány jako básně. Příznačný je pro ně volný verš vyznačující se absencí jakékoli interpunkce. Strukturálně připomínají Fosseho texty také hudební skladbu. Charakteristickým rysem je tu opakování replik nebo celých částí textu, které vytváří rezonanční efekt podobně jako repetice v písni.

Jon Fosse je považován za jednoho z předních norských spisovatelů. Po Ibsenovi je nejhranějším norským dramatikem na evropských scénách. Například hru *Jméno* uvedlo v sezóně 2001/2002 22 divadel v Německu, v Rakousku, ve Francii, v Nizozemí, Estonsku, Finsku, Polsku a Portugalsku.

V současné době žije Jon Fosse v Bergenu.

Do češtiny byly přeloženy hry Někdo přijde, Jméno, Noc zpívá své písně, Syn.

Jazyková situace v Norsku (stručný přehled)

V Norsku dnes nalezneme dva (v některých regionech tři) oficiální jazyky. Nejrozšířenějším jazykem, který používá přibližně 88 % populace, je **bokmål** (postupně ponoršťovaná dánština, která vytlačila norský spisovný jazyk v průběhu dánské nadvlády /1380–1814/). Zbýlých 12 % obyvatel užívá jako svého prvního jazyka **nynorsk** (umělé rekonstrukce původního norského jazyka). Oba tyto jazyky patří do severní větve germánských jazyků. Třetím úředním jazykem je **laponština**, kterou hovoří přibližně 20 000 norských Laponců.

Bokmål a nynorsk jsou si fonologicky, morfologicky, lexikálně a syntakticky velmi blízké (na rozdíl od laponštiny, která patří do skupiny ugrofinských jazyků).

Pojmenování bokmål a nynorsk pochází z roku 1929. Původní názvy pro oba jazyky zněly **riksmål** (dnešní bokmål) a **landsmål** (dnešní nynorsk). Zrovnoprávnění jazyků uzákonil norský parlament roku 1885.

Základy nynorsku položil básník a jazykovědec **Ivar Aasen** (1813–1896), který na základě studia norských dialektů a staroseverštiny sestavil Gramatiku norského lidového jazyka (*Det norske Folkesprogs Grammatik*, 1848) a Slovník norského lidového jazyka (*Ordbog over det norske Folkesprog*, 1850). Otcem bokmálu je jazykovědec **Knud Knudsen** (1812–1895), který pokračoval v ponoršťování dánštiny a reformoval její pravopis podle hovorového jazyka vzdělaných vrstev velkých přístavních měst.

Ukázky z díla Jona Fosseho

11.

I
når hjarta er ein måne
i kvelden
er regnet også der
og forteljninga
i kroppen
er fjellas
linjerørsle
langs himmelen
der inne

II

eg får ikkje sove
trøttheten er
som laust gras
i kroppen

Jon Fosse: Hundens bevegelsar (Dikt 1990)

11.

I
když je srdce měsícem
navečer
je tam také déšť
a příběh
v těle
je pohyblivou linií
hor
na obloze
tam uvnitř

II

nemohu spát
únava je
jako nespoutaná tráva
v těle

Jon Fosse: Psí pohyby (Básně 1990)

Eg går ikkje ut lenger, ei uro er kommen over meg, og eg går ikkje ut. Det var i sommar uroa kom over meg. Eg treffe Knut'en igjen, eg hadde ikkje sett han på sikkert ti år. Knut'en og eg, alltid var vi saman. Ei uro er kommen over meg. Eg veit ikkje kva det er, men uroa verker i den venstre armen, i fingrane. Eg går ikkje ut lenger. Eg veit ikkje kvifor, men det er fleire månader sidan eg sist var utom døra. Det er berre denne uroa. Det er derfor eg har bestemt meg for å skrive, eg skal skrive ein roman. Eg må gjere noko. Denne uroa er ikkje til å halde ut. (...)

Jon Fosse: Naustet (Roman, 1989)

Přestal jsem chodit ven, přepadl mě neklid a já jsem přestal chodit ven. Neklid mě přepadl v létě. Setkal jsem se znovu s Knutem, neviděl jsem ho určitě nejmíň deset let. Knut a já, vždycky jsme bývali spolu. Přepadl mě neklid. Nevím, co to je, ale neklid mi způsobuje bolest v levé ruce, v prstech. Přestal jsem chodit ven. Nevím proč, ale už je to několik měsíců od chvíle, kdy jsem naposledy vytáhl paty. To je tím neklidem. To kvůli němu jsem se rozhodl, že začnu psát, napíšu román. Musím něco udělat. Ten neklid je k nevydržení. (...)

Jon Fosse: Rybářská kůlna (Román, 1989)